

Література

1. Чесбро Г. Открытые инновации / Пер. с англ. В.Н. Егорова. — М.: Поколение, 2007. — 336 с.

2. Чесбро Г. Открытые бизнес-модели. IP-менеджмент / Пер. с англ. В.Н. Егорова — М.: Поколение, 2008. — 352 с.

Стаття надійшла до редакції 17.04.2011 р.

УДК 338.434:631.147

Т. О. Чайка, К. М. Чужмир, здобувачі,
Миколаївський державний аграрний університет

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

У статті розглянуто світову практику фінансової підтримки органічного сільськогосподарського виробництва; визначено напрями впливу державних структур на вітчизняних операторів органічного виробництва.

Ключові слова: органічне сільське господарство, органічна продукція, фінансове забезпечення, державна підтримка, пільги, гранти, дотації.

В статье рассмотрена мировая практика финансовой поддержки органического сельского хозяйства; определены направления влияния государственных структур на отечественных операторов органического производства.

Ключевые слова: органическое сельское хозяйство, органическая продукция, финансовое обеспечение, государственная поддержка, льготы, гранты, дотации.

The article deals with the global practice of financial support of organic agriculture. The directions of the impact of the state structures on the domestic operators of organic production are determined.

Key words: organic agriculture, organic products, financial support, governmental support, benefits, grants, subsidies.

Постановка проблем. За період проведення земельної реформи значна кількість проблем у сфері земельних відносин не лише не розв'язана, а й загострилася. Серед земель України найбільшу територію займають землі сільськогосподарського призначення (71 %), 78 % з яких є ріллею. На всій території поширені процеси деградації земель, серед яких наймасштабнішими є ерозія (57,5 % території), забруднення (20 % території), підтоплення (12 % території). Зменшується вміст поживних речовин у ґрунтах, а щорічні втрати гумусу становлять 0,65 т на 1 гектар [1].

Головною причиною таких негативних процесів є запровадження індустріальних методів ведення сільського господарства, які забезпечують значне зростання виробництва сільськогосподарської продукції. Однак, така індустріалізація сільськогосподарського виробництва супроводжується посиленням антропогенного тиску на довкілля, вичерпанням природних ресурсів, зокрема зниженням родючості ґрунтів, зникненням малих річок, забрудненням навколишнього середовища токсичними речовинами. До цього додалися проблеми, пов'язані з чорнобильською трагедією та процесами урбанізації, що в сукупності призвело до екологічної кризи у багатьох регіонах країни.

Стало очевидним, що безальтернативним шляхом виходу агросфери України із системної кризи є перехід на засади стійкого розвитку та органічного виробництва. Останнє за визначенням Міжнародної Федерації руху за органічне сільське господарство (IFOAM) представляє собою особливий вид управління господарством, який характеризується турботою про всі компоненти навколишнього середовища способом запровадження обмежень або заборони використання речовин чи агроприймів, що негативно впливають на довкілля, псують або забруднюють навколишнє середовище, підвищують ризики в продовольчому ланцюзі [2].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження проблем та перспектив розвитку органічного сільського господарства знайшли своє відображення у працях таких вітчизняних науковців, як: В.І. Артиш, М.В. Капштик, В.І. Кисіль, М.І. Кобець, Є.В. Милованов, П.В. Писаренко, М.К. Шидула та ін. Їх наукова та практична діяльність направлена на обґрунтування доцільності, необхідності та ефективності органічного сільського господарства. Однак, поза увагою залишається фінансове забезпечення запровадження органічного виробництва в аграрному секторі економіки.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження іноземного досвіду та вітчизняної практики фінансового забезпечення органічного сільського господарства.

Виклад основного матеріалу. Організація виробництва екологічно чистої продукції потребує відповідного фінансового забезпечення, як будь-яка інша галузь народного господарства. При цьому, особливостями органічного сільського господарства, які впливають на її запровадження є:

—органічне землеробство здійснюється на екологічно чистих землях, не забруднених до небезпечних меж радіонуклідами, важкими металами, пестицидами, хімічними речовинами;

—господарська діяльність може проводитися після попереднього обстеження території землекористування на екологічну чистоту ґрунтів;

—необхідний певний перехідний період, який триває 2—3, іноді до 5—6 років;

—зменшення врожайності на початковому етапі за рахунок заборони використання мінеральних добрив та поступовому відновленню природної родючості ґрунтів;

—технологія обробітки ґрунту вимагає застосування широкозахватних важких дискових борін, широкозахватних культиваторів, які дозволяють вести обробіток ґрунту на глибину 4—5 см, кільчасто-шпорових котків, зернових пресових сівалок або сівалок прямої сівби;

—сертифікація та інспекція виробництва для отримання статусу органічного передбачає щорічні перевірки сертифікуючих та контролюючих органів.

Однак, незважаючи на певні труднощі, сьогодні площі сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом у світі продовжують зростати — 37 млн га сертифіковані відповідно до міжнародних стандартів. Найбільша частка світових органічних сільськогосподарських земель належить Океанії (33 %), Європі (25 %) і Латинській Америці (23 %). Найбільші темпи зростання органічних сільськогосподарських земель в Європі — на 2 млн га або 12 %. Австралія — це країна із найбільшою органічною сільськогосподарською площею (12 млн га), дещо менше в Аргентині (4,4 млн га) та США (1,9 млн га). Країни з найбільшою часткою органічних сільськогосподарських земель: Фолклендські острови — 35,7 %, Ліхтенштейн — 26,9 %, Австрія — 18,5 % [3].

Запровадженню виробництва органічно чистої сільськогосподарської продукції в багатьох країнах Європейського Союзу з 1989 р. сприяла державна підтримка. При цьому передбачалося, що до 2010 р. приблизно 30 % земель, задіяних у сільському господарстві країн ЄС, будуть використовуватися для виробництва органічної продукції. Провайдерами такого виробництва стають «зелені» господарства, кількість яких у країнах Європейського Союзу лише за 2003—2005 р. зросла більше ніж удвічі, а площа земель, переведених на органічне землеробство, за цей самий період збільшилася на 117,8 тис. га [4].

Ефективним є досвід Данії, в якій у лютому 2004 р. оголошено запуск програми «План дії II» з метою підтримки датських виробників органічних продуктів. Запропонована фінансова допомога у розмірі 338 млн дол. на 2004—2009 рр. частково компенсувала витрати фермерів на виробництво органічної продукції та маркетинг [5]. Зазначена акція охопила понад 10 % датських фермерів, кількість яких протягом наступних 5 років збільшилася втричі.

Підтримка органічного сільського господарства в Європейському Союзі та сусідніх країнах включає гранти в рамках програм розвитку села, правовий захист, європейські та національні плани заходів. З метою збільшення рівня поінформованості про органічне сільське господарство в 2008 р. у Європейському Союзі було розгорнуто інформаційну кампанію — один з ключових інструментів Європейського плану заходів стосовно органічної харчової продукції та органічного сільського господарства. До того ж, більшість країн-членів ЄС мають національні плани заходів, які досить ефективно втілюються в життя [6].

В Україні сьогодні зареєстровано приблизно 120 операторів органічного виробництва (118 у 2008 р.), а площа сільськогосподарських угідь, які сертифіковані як органічні, становить 270 тис. га (не змінна з 2008 р.) [7]. Незначна динаміка на вітчизняному ринку органічного виробництва за умови зростаючого попиту на органічну продукцію є результатом відсутності фінансової підтримки з боку держави. У ст. 19 нещодавно прийнятого Закону України «Про органічне виробництво», який вступить в дію з 01.01.2012 р., передбачається державна підтримка операторів органічного виробництва за рахунок коштів державного бюджету [8].

На сьогодні, розвиток органічного агровиробництва в Україні відбувається завдяки лише підприємницькій ініціативі та міжнародній підтримці через реалізацію низки проектів (рис. 1).

З вересня 2007 р. в Україні діє програма розвитку органічного виробництва (за підтримки ЄС), якою заплановано до кінця 2012 р. довести частку земель сертифікованих органічних господарств до 2 %, до кінця 2015 р. — до 7 %. Необхідно відзначити, що Державною цільовою програмою розвитку українського села на період до 2015 р. заплановано довести обсяг частки органічної продукції у загальному обсязі валової продукції сільського господарства до 10 % [9]. Основними засадами (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 р. передбачено збільшення частки земель, що використовуються в органічному сільському господарстві, до 7 % [13].

На Полтавщині, наприклад, налічується майже 60 сільськогосподарських підприємств, які зацікавлені у виробництві екологічно чистої продукції [14]. Тут за підтримки Фонду «Євразія» розпочато реалізацію проекту «Створення регіонального кластера виробників екологічної продукції», метою якого є налагодження конкурентоспроможного виробництва екологічно чистої продукції без трансгенних та хімічних домішок. Поки що спроба забезпечити споживчий попит на екологічно чисті продукти харчування вітчизняного виробництва в Полтавській області, здійснена в рамках даного проекту, не мала успіху, в основному, тому що виробники змушені нести додаткові витрати: на отримання товарного знаку «Екологічно чисто та безпечно», на рекламу своєї продукції з цим товарним знаком, на інформування споживачів про переваги екологічно чистої продукції харчування та про гарантії, які надає даний знак тощо. Таким чином, фермерським господарствам не вигідно переходити на органічні методи господарювання, коли можливий додатковий зиск нівелюється додатковими витратами.

Отже, для забезпечення розвитку органічного виробництва необхідна адекватна фінансова підтримка з боку держави, яка передбачає надання допомоги селянським та фермерським господарствам у період їх переходу на виробництво органічної продукції. Насамперед, це надання пільгових кредитів на придбання насінневого матеріалу, сільськогосподарської техніки та молодняка худоби, які відповідають вимогам, встановленим для органічної продукції; проведення безкоштовної державної експертизи ґрунтів цих господарств на вміст у них органічних і мінеральних речовин, а також їх хімічну та радіологічну чистоту; дотації (субсидії) у перехідний період тощо.

У свою чергу операторам органічного виробництва доцільно отримати юридичний статус, скласти бізнес-план розвитку господарства, займатися виготовленням зазначеної продукції з дотриманням усіх вимог стандартів органічного виробництва не менше 15 років. У випадку порушення встановлених вимог необхідно передбачити адміністративну відповідальність (штрафні санкції, відзив сертифіката тощо).

Висновки. Темпи зростання попиту на органічну продукцію в світі та Україні зумовлюють необхідність переходу від традиційного виробництва до органічного. Для цього потрібне відповідне фінансове забезпечення, яке, головним чином, у європейських країнах здійснюється державою (гранти, субсидії, пільгове кредитування, дотації тощо).

В Україні до прийняття Закону України «Про органічне виробництво» фінансова підтримка вітчизняних операторів органічного виробництва здійснювалася міжнародними організаціями шляхом проведення конкурсів, грантів тощо. Після введення в дію діючого Закону стимулювання діяльності операторів органічного виробництва можуть стати: компенсації витрат на здійснення інспектування та сертифікації органічного виробництва; надання дотацій (субсидій) у період перехідного періоду та впродовж усього періоду органічного виробництва; запровадження пільгової системи кредитування; повне відшкодування витрат на страхування аграрних ризиків.

Література

1. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 року, затверджені Законом України від 21.12.2010 р. № 2818-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2818-17&p=1304062368131865>.
2. Акредитативний критерій IFOAM [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.ifoam.org/events/ifoam_conferences/general_assembly/GA_shuttle_bu_s_service.pdf.
3. *Прокопчук Н.О.* Міжнародна виставка «БіоФаж» і перспективи України щодо розвитку органічного сільського господарства / Н.О. Прокопчук // Дім, сад, город. — 2011. — № 4. — С. 39.
4. *Щурик М.В.* Фінансове забезпечення запровадження органічного землеробства в Карпатському регіоні / М.В. Щурик // Фінанси України. — 2009. — № 4. — С. 92.
5. *Кривенюк М.Я.* Світове виробництво екологічно чистої продукції тваринництва / М.Я. Кривенюк, К.Ю. Ястребов // Біоресурси і природокористування. — 2010. — № 1—2.
6. http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekon/2010_30/statti/5_1.htm.
7. <http://www.organic.com.ua>.
8. Закон України «Про органічне виробництво» від 21.04.2011 р. № 7003 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=38338.
9. *Зайчук Т.О.* Вплив макроекономічних чинників на розвиток ринку екологічно чистих продуктів харчування / Т.О. Зайчук // Економіка і регіон. — 2009. — № 4(23). — С. 61—62.
10. <http://orgproduct.jimdo.com>.
11. <http://ta.swap-rural.org.ua>.
12. <http://www.ecoinfo.com.ua>.
13. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року від 19.09.2007 № 1158 [Електронний ресурс]. — Режим

доступу : http://www.minagro.gov.ua/files/00003800/Dergavna_cil%27ova_programa.doc.

14. Крук В. Кременчужани чекають екологічно чистих продуктів / В. Крук // Кременчуцька панорама. — 2005. — № 18.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2011 р.

УДК: 338.439

Л. В. Чемарева, аспірант, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СУТЬ

У статті розглянуто теоретичні основи продовольчої безпеки її соціально-економічний аспект та зв'язок з державною аграрною політикою. Окреслено сучасний стан і проблеми продовольчої безпеки України. Представлено модель національної продовольчої безпеки.

Ключові слова: продовольча безпека, агропродовольча політика, економічна доступність, модель національної продовольчої безпеки, державне регулювання.

В статье рассмотрены теоретические основы продовольственной безопасности её социально-экономический аспект и взаимосвязь с аграрной политикой. Рассмотрено существующее состояние и проблемы продовольственной безопасности Украины. Представлено модель национальной продовольственной безопасности.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, агропродовольственная политика, экономическая доступность, модель национальной продовольственной безопасности, государственное регулирование.

The article substantiates basic theoretical concepts of food safety. The general condition and problems of food safety in Ukraine are described. Food safety is determined as a priority food policy of the state. The characteristics of the food safety and the role of the state policy in providing and ensuring food safety are considered.

Key words: food safety, agrofood policy, economical availability, model of national food safety, state regulation.

Глобалізація продовольчої проблеми у світі визначає стратегічні цілі провідних аграрних держав, які зводяться до продовольчого самозабезпечення, нарощування виробництва продовольчих ресурсів та забезпечення відповідного місця на ринку продовольства з високим рівнем експортоспроможності. При цьому державою гарантується стабільний, доступний, достатній, безпечний і збалансований рівень харчування населення. Україна є членом глобальної політичної і економічної системи, зокрема, світової системи продовольчої безпеки, а тому має проводити виважену державну аграрну політику, що диктується швидкими змінами